

TIJD VOOR ZUIVEL IN ZUID-AFRIKA

‘Een wereld in één land’ was de veelzeggende titel van het wereldzuivelcongres georganiseerd door de wereldzuivelfederatie IDF. De jonge Zuid-Afrikaanse zuivelindustrie wordt geconfronteerd met grote tegenstellingen en uitdagingen.

– Guy Vandepoel, adviseur rundveehouderij Boerenbond

De Zuid-Afrikaanse realiteit is veranderd. Groeiende welvaart bij een toenemende middenklasse gaf de melkveehouderij een boost. Maar de forse stijging van de voederkosten drukt echter ook de Zuid-Afrikaanse marges ...

Grootschalige blanke familiebedrijven

Het Afrikaanse continent produceert momenteel meer melk dan de Chinese Volksrepubliek. Zuivelproductie is in en groeit gestaag dankzij de beschikbaarheid van goedkope grond. Binnen de globale wereldhandel verwerven bepaalde Afrikaanse landen zelfs een netto-exportpositie! Door de onstabiele politieke situatie blijft ondernemen vaak echter een risicovolle activiteit. In tegenstelling tot Europa waar 3 generaties geleden in bijna alle boerderijtjes op het platteland enkele koeien werden gehouden, zit melkveehouderij blijkbaar niet ingebakken in de cultuur van de zwarte Zuid-Afrikaanse bevolking. Als je doorheen de dorpen rijdt, zie je nergens koeien tussen de kleine huisjes. Waar wijnranken staan, zie je dat dit rijkdom heeft gebracht. De Zuid-Afrikaanse melkveehouders zijn in de eerste plaats groot-

.....

Zuid-Afrikaanse melkveehouders zijn grootschalige blanke familiebedrijven met een gemiddelde veestapel van bijna 300 koeien.

.....

schalige blanke familiebedrijven met een gemiddelde veestapel van bijna 300 melkkoeien. Op de bedrijven worden heel veel externe arbeidskrachten tewerkgesteld. In de praktijk komen systemen voor opstallen en ‘total mixed’-rantsoenen en daarnaast ook systemen op basis van grasland voor. Waterbeschikbaarheid is de grote achillespees van de Zuid-Afrikaanse melkveehouders. In sommige delen kan je amper één snede gras per jaar telen. Alle water wordt beschouwd als staats eigendom, de aangerekende belastingen op waterverbruik zijn de laatste jaren fors gestegen.

Groeiende belangstelling voor zuivel

Sinds 2004 is de melkproductie met ruim 25% toegenomen (tabel 1). Het productiepatroon verloopt seizoensgebonden, met pieken tijdens de zomerperiode van oktober tot februari. Tijdens de piekproductie zijn de prijzen tot 15% lager dan in het laagseizoen. 60% van de geproduceerde melk wordt gecommercialiseerd als consumptiemelk, 40% als toegevoegdewaardeproducten. Vooral het groeiend kaasverbruik is opmerkelijk! De Zuid-Afrikaanse zuivelindustrie bestaat in hoofdzaak uit een vijftal grote spelers, waaronder een aantal West-Europese multinationals als Parmalat-Lactalis en Nestlé. Er zijn ook heel wat tussenhandelaars actief, die melk bij de boeren opkopen en transporteren naar kleinschalige verwerkers. Zuid-Afrikanen zijn dol op kaas, maar dan zonder de gaatjes! Kaasmakerijen zijn overwegend kleinschalig georganiseerd en zorgen voor een ruime variatie aan kwaliteit en soorten. De Zuid-Afrikaanse zuivelmarkt is niet beschermd. De importtarieven zijn laag, met verschillende belangrijke landbouwexporterende landen werden handelsakkoorden afgesloten en er gelden geen productiebeperkingen. Voor zuivel gelden geen minimumprijzen en de melk wordt door de melkveehouders geleverd aan verwerkers zonder enige vorm van contract.

Overnameproblematiek als universitaire discipline

Op 15 jaar tijd is het aantal Zuid-Afrikaanse melkveebedrijven gedaald tot een derde! Wat overblijft, zijn vaak grootschalige

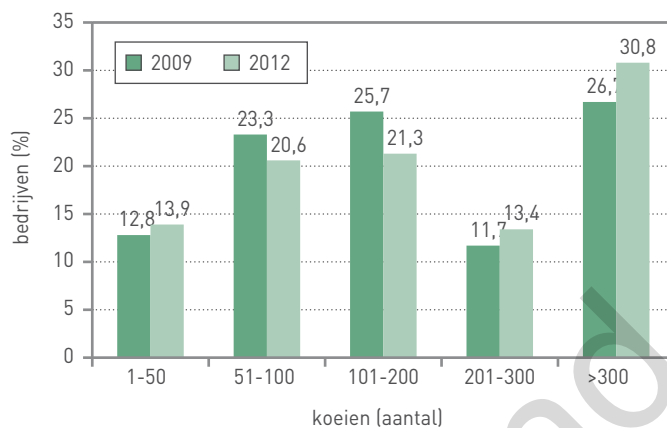
Tabel 1 Vergelijking zuivelmarkt tussen België en Zuid-Afrika

	België	Zuid-Afrika
Melkproductie (x 1000 ton)	3.507	2.866
Aantal melkkoeien	488.000	540.000
Aantal melkveebedrijven	9.145	2.580
Melkprijs (euro/100 kg)	32	27
Zuivelconsumptie/capita		
Melk (l)	51,6	31,0
Boter (kg)	2,4	0,3
Kaas (kg)	15,3	1,0
Aantal inwoners	11.000.000	50.500.000
Oppervlakte (km ²)	30.528	1.219.090

familiebedrijven (figuur 1). Die worden uitgebaat door meerdere broers of aanverwanten. De blanke families zijn ook vaak historisch eigenaar van de gronden die bij het bedrijf horen. Hierdoor wordt er al lang geprobeerd om een versnippering van de familiegronden tegen te gaan. Overnameproblematiek en specifieke uitbatingsstructuren voor dergelijke familiale landbouwondernemingen is een specifieke discipline aan de landbouwuniversiteit van Kaapstad! Hierbij wordt vooral aandacht geschonken tussen een goede splitsing van het bedrijfsmanagement en de familiale relaties. Een goede communicatie is daarbij een essentiële basis. Na het afschaffen van de apartheidspolitiek werden ook belangrijke inspanningen gedaan om in het kader van landherverdeling kleine melkveebedrijven op te starten met zwarte melkveeouders. Om een volledige gelijkheid na te streven, heeft Zuid-Afrika nog een lange weg af te leggen.

Lokale tewerkstelling

Een mooi voorbeeld van een kleinschalige familiale kaasmakerij die uitgroeide tot een grote fabriek is de Mooivallei-kaasfabriek. Hier produceert men gouda en cheddar voor lokale consumptie. De hoeveelheid melk die dagelijks wordt verwerkt, verviervou-

Figuur 1 Verdeling Zuid-Afrikaanse melkveestapel volgens bedrijfsgrootte

Een mooi voorbeeld van een kleinschalige familiale kaasmakerij die uitgroeide tot een grote fabriek is de Mooivallei-kaasfabriek.

digde de voorbije 12 jaar tot 45.000 l per dag. Zestien melkveeouders zorgen voor de melkaanvoer. Het zuivelbedrijf is gevestigd in een regio met eerder kleine melkveebedrijven en kan de kazen afzetten op lokale markten.

Wereldmarktprijs als bodem

Vooral de productie van goudakaas is erg arbeidsintensief. De kaasmakerij biedt tewerkstelling aan 65 voltijdse arbeidskrachten, waarvan er 45 worden ingezet in de kaasmakerij zelf. In principe wordt er in het zomerseizoen 7 dagen op 7 gewerkt, gedurende 8 uur per dag. In de fabriek is er geen sprake van automatisatie, alles gebeurt handmatig. Ondanks de erg korte rijpingstijd van 3 tot 4 weken, slorpt het rijpingsproces toch heel veel arbeid op. De kazen worden één voor één handmatig op de houten leggers geplaatst en op regelmatige tijdstippen omge-

draaid. De prijs van geïmporteerde kaas legt een bodem in de markt, zodat ook in Zuid-Afrika de melkprijs wordt aangestuurd door de wereldmarkt. In principe krijgen de leveranciers van de Mooivallei-kaasfabriek de garantie dat ze de melkprijs ontvangen van de grootste zuivelspeler Parmalat. In functie van de kaasprijzen volgt er daarbovenop nog een toeslag. De distributie- en voedingssector ondergaan de laatste jaren een ware metamorfose. Het handelsaandeel van voorverpakte kazen, neemt jaar na jaar met meer dan 20% toe. De kaaswei wordt afgezet bij een paar lokale varkensboeren.

Goedkope zomermelk

In de zomer (als het bij ons winter is) kent Zuid-Afrika een overproductie van melk, zodat de kaasmakerij dan op volle toeren moet draaien. De aangevoerde melk wordt niet gestandaardiseerd. De bepaling van het vet- en eiwitgehalte gebeurt in een nationaal referentielabo. Voordat de melk gelost wordt in de fabriek, wordt deze op de aanwezigheid van antibiotica gecontroleerd. De boeren krijgen een variabele uitbetaling in functie van inhoud en kwaliteit. Door een gebrek aan verwerkers is er weinig concurrentie tussen de melkveehouders. De grote afstanden leiden ertoe dat de melkveehouders niet erg veel keuze hebben waar ze hun melk kunnen leveren. ■

VERGELIJKBAAR MET BELGISCHE SITUATIE

De Zuid-Afrikaanse zuivelsituatie is vergelijkbaar met de Belgische (tabel 1 p. 16). In totaal wordt er 2,7 miljard l melk geproduceerd met ongeveer 525.000 melkkoeien op 2200 bedrijven (figuur 1 p. 16). Een derde van de bedrijven heeft minder dan 100 koeien, een derde meer dan 300 stuks.